

Sprekend Humanisme

Uitwerking van het interview met / de lezing van/ de forumdiscussie met / radiointerview met:

Bert Gasenbeek (1953) & Carla van Baalen (1958)

Datum : 13 september 2005

Lokatie : Onbekend

Onderwerp(en) : 70 jaar Humanistisch Verbond,
De periode van 1946-1969, na-oorlogse maatschappij,
Ontstaan, oprichting en hoogtepunt van het Humanistisch Verbond,
Het Humanistisch Verbond en Humanitas, Jaap van Praag,
humanistische organisaties.

Duur interview : 59:34 (min/sec)

Naam / functie interviewer(s) : Bert Boelaars

Kader/context : Dit interview is gehouden door het Humanistisch Archief /
Humanistisch Historisch Centrum in het kader van het 70-jarig
bestaan van het Humanistisch Verbond.

Niveau van uitwerking : Indicatief (Globaal; tijd/onderwerp, kernzin(nen) en eventuele
opmerkingen)

Drager : Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband; WAV/MP3
bestand **WAV/MP3- 182-A.**

Datum uitwerking : 26 augustus 2015

Uitgewerkt door : Marieke Nap

Respondent 1 : **Bert Gasenbeek (1953)** is sedert 1997 directeur van het door hem opgerichte Humanistisch Archief en inmiddels Humanistisch Historisch Centrum geheten. Vanaf 1 januari 2009 is hij tevens directeur van het J.P. van Praag Instituut voor onderzoek naar de geschiedenis van de humanistische beweging. In 2003 is hij benoemd tot Fellow of the Advisory Board of the Center for Inquiry Libraries (Buffalo, VS).

Bert Gasenbeek studeerde politieke en sociale wetenschappen (cum laude 1987) aan de Universiteit van Amsterdam. Van 1980 tot 2009 was hij hoofdbibliothecaris van respectievelijk het Humanistisch Opleidings Instituut en de Universiteit voor Humanistiek. Vanaf 2002 is Gasenbeek onderzoeker geschiedenis en systematiek van het humanisme. Zijn speciale aandachtsgebied is de voorgeschiedenis, het ontstaan en de ontwikkeling van de humanistische stroming en beweging in Nederland vanaf 1850.

Respondent 2 : **Carla van Baalen (1958)** is directeur Centrum voor Parlementaire Geschiedenis en hoogleraar parlementaire geschiedenis in Nijmegen. Ze studeerde geschiedenis en promoveerde op een studie over onderduikers. Ze was onder andere onderzoeker en universitair docent; van 1990-1998 was ze universitair docent cultuurgeschiedenis aan de Universiteit voor Humanistiek. In 1998 kreeg ze de leiding over het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis.

Sinds 2001 is Van Baalen hoogleraar parlementaire geschiedenis aan de Radboud Universiteit. In 2005-2006 was ze lid van de Nationale Conventie, een adviescollege voor staatkundige vernieuwing.

Van Baalen is lid van onder meer het bestuur van het Montesquieu Instituut, de jury van de Anne Vondelingprijs en de jury Prinsjesdagprijs.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
00:00	Nederland na de Tweede Wereldoorlog	Er heerste onder katholieken, protestanten en humanisten veel idealisme en geestelijke openheid om het land weer op te bouwen. Het was vooral een christelijke natie: zo'n 7% was ongodsdienstig. De Vrijdenkers, klein en vooruitstrevend, waren wel atheïstisch. De humanisten zaten vooral bij de Vredesbeweging en de SDAP.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
04:44	Organisatie van humanisten na de Tweede Wereldoorlog.	De oprichters van het Humanistisch Verbond wilden de strijd aangaan met het nihilisme en mensen geestelijk weerbaar maken. Ongodsdienstigen hadden ook een geestelijk tehuis nodig. Het naoorlogs idealisme verdween snel door een discussie over geloofsafval als ontstaansreden van de Tweede Wereldoorlog. De humanisten organiseerden zich na deze klap in hun gezicht.
07:39	Maatschappelijke structuren.	Onkerkelijken werden als tweederangs burgers gezien in een door witte christenmannen gedomineerde maatschappij. Vooral mannen namen het initiatief tot het Humanistisch Verbond. Dat paste ook bij de ongelijke rolverdeling tussen man en vrouw bij de humanisten. Dat was om maar geen aanstoot te geven; ze geloofden immers ook al niet in God. Hoeting werd de eerste voorzitter (en niet initiatiefnemer Van Praag) omdat hij hoogleraar was en aanzien had.
11:23	Humanitas.	Het sociaal-democratische Humanitas (uit '45) vond dat christenen het maatschappelijk werk te veel domineerden. Ze namen de humanistische signatuur aan omdat je in die tijd niet neutraal kon zijn. In de verzuilde samenleving voelden buitenkerkelijken zich steeds meer achtergesteld. Er kwam nu een buitenkerkelijke pendant van maatschappelijke hulp.
13:21	Tegenstellingen Humanistisch Verbond en Humanitas.	Het Humanistisch Verbond was vooral intellectueel en hogere middenklasse, terwijl Humanitas meer praktisch en sociaal-democratisch was. Door cultuurverschillen kwam samenwerking niet van de grond. Vijf jaar geleden is wel de Humanistische Alliantie tot stand gekomen.
16:16	Bloedgroepen Humanistisch Verbond en Humanitas.	Het Humanistisch Verbond kende socialisten en liberalen - een stille groepering.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		Humanitas had vrijzinnig-christelijken, buitenkerkelijken en religieus-humanisten.
18:13	Doelstelling Humanistisch Verbond.	<p>Het Humanistisch Verbond wilde een humanistische levensbeschouwing ontwikkelen en de achterban waarden en normen bijbrengen.</p> <p>Ook wilden ze laten zien dat een serieuze levensbeschouwing mogelijk was zonder een god; niet als anti-beweging, maar juist gericht op samenwerking.</p> <p>Ze wilden alleen niet als tweederangs burgers behandeld worden.</p>
21:40	Geestelijke humanistische verzorging.	<p>Na de Tweede Wereldoorlog eiste het humanistisch volksdeel zijn positie op, onder meer binnen de geestelijke verzorging in het leger.</p> <p>De christenen vonden dat een aantasting van hun eigen positie.</p> <p>In 1961 kwam, na een lange weg, de eerste humanistische raadsman in het leger.</p> <p>Het Humanistisch Thuisfront, voor de niet-gelovige dienstplichtige militair, had ook veel voeten in de aarde.</p>
25:22	Jaap van Praag.	<p>Van Praag was van Joodse afkomst, studieus en wat teruggetrokken.</p> <p>Hij had een sterke geldingsdrang en motivatie.</p> <p>Strategisch, inhoudelijk en organisatorisch heeft Van Praag het Humanistisch Verbond mogelijk gemaakt.</p> <p>Hij had een visionaire blik, dat blijkt ook uit zijn boek <i>Modern humanisme, een renaissance?</i></p>
27:33	De beginperiode van het Humanistisch Verbond.	<p>Van den Berkhof zei een goede baan bij Philips op om de club in de eerste jaren te organiseren.</p> <p>Het ging snel met het ledental: van 1000 in 1946, naar 10.000 in 1955, naar 15.000 in 1966.</p> <p>Dat was wel minder dan verwacht, omdat velen graag onafhankelijk wilden zijn.</p> <p>De lagere klassen vonden het Humanistisch Verbond te intellectueel en ze misten de warmte en de rituelen van een kerk.</p>

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
31:20	Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond.	Het hoofdbestuur van 20 man kende filosofen, letterkundigen en wetenschappers, maar slechts weinig mensen uit het bedrijfsleven. Er zullen onderling flinke botsingen zijn geweest.
33:10	Zendtijd humanisten.	Stuivering regelde zendtijd bij de VARA: <i>Woord van de Week</i> . In 1964 kwam er eigen zendtijd. Aan de orde kwam de actualiteit, literatuur, geestelijke verzorging en de strijd voor gelijkberechtiging. Ze waren zeer anti-communistisch. Een communistisch lid van het hoofdbestuur moest vertrekken, overigens wel op een beschaafde manier.
40:26	Verzuiling	Het Humanistisch Verbond deed tegen wil en dank mee met de verzuiling, maar stichtte bewust geen eigen scholen. Ze waren voorstander van de samenwerkingschool en later van humanistisch vormingsonderwijs binnen het openbaar onderwijs. Dat werd niet altijd financieel ondersteund door de overheid.
43:45	Organisaties.	De oprichting van de Universiteit voor Humanistiek in 1989 was het sluitstuk van de gelijkberechtiging. In 1964 werd het Humanistisch Opleidingsinstituut opgericht. Verder was er Hivos, voor ontwikkelingssamenwerking. De IHEU (International Humanist and Ethical Union) telde 90 humanistische organisaties wereldwijd en liet internationaal het humanistische geluid horen. Achter de schermen speelde het Nederlands Gesprekscentrum een grote rol. Ook was er het wetenschappelijke tijdschrift <i>Rekenschap</i> .
51:12	Intellectuelen.	Het Humanistisch Verbond kende vooral intellectuelen met aanzien, wat eerst een voordeel was, maar later een volksbeweging in de weg stond. Ook waren ze te progressief rond thema's

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		als abortus en euthanasie.
53:52	Revolutie.	In de jaren '60 kwam de revolutie op alle fronten op gang en begon de ontzuiling. De humanisten zagen hun idealen in een stroomversnelling komen.
55:08 - 59:03	Hoogtepunt Humanistisch Verbond.	<p>Van Praag trad af op het moment dat de grote idealen van het Humanistisch Verbond gerealiseerd waren rond geestelijke verzorging, humanistisch vormingsonderwijs, gevangenis, leger en zorg.</p> <p>In de Troonrede van 1965 worden humanisme en christendom beschouwd als gelijkwaardige grondslagen voor de samenleving.</p> <p>Het Humanistisch Verbond is klein, maar hecht en goed georganiseerd, met 15.000 leden, een blad, omroep, wetenschappelijk tijdschrift en hoogleraren.</p> <p>Na 20 jaar zijn humanisten in de top van de samenleving geaccepteerd.</p> <p>Voor flinke andere groepen in de samenleving tellen ze min of meer volwaardig mee.</p>
59:03	Einde opname.	